

Лія Кісялёва

Мінск

**“Кананізацыя” Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча:
пачатковыя этапы**

Перш за ўсё ў гэтым артыкуле трэба акрэсліць межы паняцця “літаратурны канон”. Для беларускага літаратуразнаўства пакуль што больш звыклым з’яўляецца наступнае азначэнне гэтага тэрміна: (...) *Сукупнасць устаноўленых норм і правіл, якія вызначаюць змест і структуру асобных метадаў, кірункаў і жанраў мастацтва, мадэлі выяўлення рэчаіснасці ў дыяпазоне асноўных эстэтычных катэгорый*¹.

У замежным жа літаратуразнаўстве (і ў асобных працах сучасных беларускіх даследчыкаў) апошнім часам на першы план выйшла іншае разуменне паняцця “літаратурны канон”. Гэтым тэрмінам акрэсліваецца сукупнасць эталонных аўтараў і тэкстаў нацыянальнай і сусветнай літаратуры.

У такім значэнні паняцце “літаратурны канон” блізкае да звыклага тэрміна “класіка”. Некаторыя даследчыкі выкарыстоўваюць абодва азначэнні як сінонімы. Але паняцце “класіка” як больш традыцыйнае, даўняе цягне за сабою шлейф уяўленняў пра вечныя, непадушныя эстэтычныя каштоўнасці, аб’ектыўныя крытэрыі мастацкай вартасці і асацыюецца з сакралізацыяй пэўных імёнаў і тэкстаў. Тэрмін “літаратурны канон” у сваім новым – прынамсі, для беларускага літаратуразнаўства – значэнні пакуль не набыў падобнай асяляльнай аўры. Слова “класіка” ўсё яшчэ прынята прамаўляць з прыдыханнем, паняцце “канон” мае на ўвазе больш дзелавіты, нават цынічны

---

¹ У. Конан, *Канон*, [у:] *Беларуская энцыклапедыя*: у 18 т., Мінск 1998, т. 7, с. 588–589.

падыход і лепей камбінуецца з такімі словамі і словазлучэннямі, як “інстытуцыялізацыя”, “механізмы канструявання” і інш.

Такім чынам, абодва паняцці – “класіка” і “канон” – абазначаюць фактычна адно і тое ж: пэўную іерархію літаратурных аўтарытэтаў. Новы тэрмін, аднак, дазваляе больш выразна выявіць змену парадыгмы вытлумачэння гэтай іерархіі і шляхоў яе фармавання. Паняцце “класіка” і ўвесь корпус звязаных з ім уяўленняў выклікаюць асацыяцыі з чымсьці неаспрэчна і аб’ектыўна дадзеным, з нейкім “натуральным літаратурным адборам”, у выніку якога найбольш выбітныя аўтары са сваімі найдасканалейшымі творамі займаюць раз і назаўсёды вызначаныя месцы ў культурным пантэоне. Прыблізна так, як гэта адбываецца ў паэме Канстанціна Вераніцына “Тарас на Парнасе”: *хоць кожны морду ўперад суець, каб першым на гару узлезць, хоць усе друг другу выціскаюць кішкі, але заўсёды знойдуцца чатыры добрых малайцы*, якія без усялякай мітусні і штурханіны, апярэдзіўшы ўсіх, апынуцца на самай вяршыні.

Тэрмін “канон” быццам бы дазволіў дыстанцыявацца ад гэтых ідылічных уяўленняў і пільна прыгледзецца да альтэрнатыўных версій, змест большасці з якіх вельмі спрошчана можна апісаць так: месцы ў іерархіі размяркоўваюцца ўсярэдзіне самога літаратурнага поля пэўнымі “групамі ўплыву”, што прызначаюць “меру вартасці” імёнам і тэкстам, і/альбо дзяржавай праз адмысловыя інстытуцыі. Адпаведна, “геніі” і “шэдэўры” – гэта не нейкая аб’ектыўная і безумоўная дадзенасць, а пэўныя канструкты, сфабрыкаваныя з тых ці іншых меркаванняў (часам вельмі далёкіх ад уласна эстэтычных) і шляхам больш ці менш патаемных маніпуляцый навізаных шырокай грамадскасці.

З гэтага пераказу – яшчэ раз паўтаруся, вельмі схематычнага і прыблізнага – асобных сучасных канцэпцый можа скласціся ўражанне, што літаратурны канон – “абсалютнае зло”. Насамрэч – не абсалютнае. Літаратурны канон выконвае шэраг найважнейшых задач. Сёння многім можа падацца неістотнай і нават абуральнай гэткае функцыя канона, як замацаванне ўсеагульнай, універсальнай нормы. Між тым пратэст супраць нормаў, іх парушэнне, руйнаванне, якія і складаюць сутнасць руху ў культуры, магчымыя толькі ў свеце, дзе гэтыя нормы вызначаныя вельмі жорстка і непахісна. Акрамя таго, канон – важны чынік трансляцыі культурных здабыткаў у часе і прасторы. Праз “часавы партал” ці дзяржаўныя межы не пераправіш усё напісанае без разбору. Іншае пытанне – хто, як і чаму гэты разбор ажыццяўляе...

У кожнай краіне ўяўленні пра “разумнае, добрае і вечнае” крыху – а часам і досыць істотна – адрозніваюцца. У кожнай краіне свая іерархія шэдэўраў і геніяў сусветнага пісьменства. Але, бадай, для кожнай краіны найбольш актуальнай з’яўляецца праблема канона ва ўласнай нацыянальнай літаратуры.

Цікава прасачыць стратэгіі канструявання беларускага літаратурнага пантэона на прыкладзе кананізацыі аднаго аўтара – я спыніла свой выбар на В. Дуніне-Марцінкевічы.

Адразу варта зазначыць, што яго шлях у нацыянальны канон быў не гладкі, а досыць пакручасты (у параўнанні, напрыклад, з Францішкам Багушэвічам).

З аднаго боку – нават проста з прычыны беспрэцэдэнтнага для XIX стагоддзя аб’ёму напісанага і, галоўнае, апублікаванага В. Дуніным-Марцінкевічам па-беларуску – гэтага аўтара ніяк немагчыма было ігнараваць. З другога боку – у той сістэме ідэалагічных каардынат, якой прытрымліваліся беларускія адраджэнцы першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя, асоба і літаратурная спадчына В. Дуніна-Марцінкевіча не выглядалі беззаганнымі, абсалютна “зручнымі” для кананізацыі.

І, нарэшце, з трэцяга боку – далёка не ўсім здаваўся пераканаўчым уласна мастацкі ўзровень твораў гэтага аўтара. У першыя дзесяцігоддзі XX стагоддзя ў друку нярэдка можна было сустрэць, мякка кажучы, не дужа захопленыя (у спектры ад паблажлівага скепсісу да рэзкай крытыкі) ацэнкі літаратарскага майстэрства В. Дуніна-Марцінкевіча. Напрыклад, у 1910 годзе А. Бульба (псеўданім В. Чыжа) зазначаў: (...) *Марцінкевіч ня пішэ с паэтычнаго натхнення, але с павіннасці*². Добра вядомая ацэнка Максіма Багдановіча ў нарысе “Беларускае адраджэнне”: *Пісьменнік грузны і цяжкаважкі, які засяродзіўся выключна на эпасе, Марцінкевіч пісаў вершам нязграбным і непаваротлівым, што скрозь адступае ад патрабаванняў беларускай прасодыі (уплыў польскіх узораў). Можна нават сумнявацца, ці быў ён увозуле паэтам. Характэрна, напрыклад, што, прабавіўшы значную частку свайго жыцця ў вёсцы, ён зусім не адчуваў прыроды і не даў ніводнай карцінкі яе, хаця апісваў выключна сельскі побыт*³. А. Луцкевіч у 1918 годзе пісаў: (...) *Багаты ўклад у беларускую літаратуру ўнёс Вінцук Дунін-Марцінкевіч, даўшы цэлы рад вялікіх паэтыцкіх*

² А. Бульба, *Грамадзянскае становішчэ В. Дунін-Марцінкевіча*, “Наша Ніва” 1910, № 48, с. 13.

³ М. Багдановіч, *Поўны збор твораў*: у 3 т., Мінск 1993, т. 2, с. 269.

твораў, пісаных добрай беларускай мовай, але больш цікавых з бытавога пагляду, чым з артыстычнага...⁴. У тым жа 1918 годзе З. Жылуновіч у сваіх пазней апублікаваных лекцыях у Беларускам народным універсітэце гэтак характарызаваў творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча: *Струны задрэнчалі і выпусцілі сабою гарачыя шчырыя зыкі. Але, вядома, ля шчырасці іх ня хапала другога дужа важнага – гэта поўнае ўмеласці валаданьня імі, мастацтва – што даецца знаньням, поўным і ўсебаковым, мовы народнае... Ды ля гэтаго патрэбна багата таленту і мастацтва. В. Марцінкевіч гэтаго ня меў, па крайняй меры, у датычнасці творчасці на глебя беларускай – іон ня паказаў⁵.*

Тым не менш нават тыя, хто не лічыў В. Дунін-Марцінкевіча геніяльным пісьменнікам, не адважваліся аспрэчваць таго імпульсу, які ён надаў беларускай літаратуры. Таму, калі нацыянальная культура, імкнучыся самасцвердзіцца, шукала апірышча ў мінулым, калі з’явілася патрэба “вынайсці традыцыю”, “грузная і цяжкаважкая” фігура В. Дуніна-Марцінкевіча аказалася вельмі дарэчы. І нам застаецца толькі прасачыць, як яна заняла належнае месца ў беларускім літаратурным каноне...

Надзвычай важным этапам канструявання нацыянальнага літаратурнага канона з’яўляецца ўзнікненне “інстытуцый”, якія маюць паўнамоцтвы або папросту бяруць на сябе смеласць, падмацаваную адпаведнымі магчымасцямі, “раскручваць” пэўных, абраных аўтараў, прапагандаваць іх творчасць у якасці “класічнай спадчыны”, укараняць іх імёны ў грамадскай свядомасці – адным словам, “кананізаваць” пісьменнікаў. Натуральна, амаль неабмежаванымі мажлівасцямі ў гэтай галіне валодае дзяржава (прынамсі, на некаторых гістарычных этапах). Але ўжо на пачатку ХХ стагоддзя, калі да стварэння беларускай дзяржавы было яшчэ далекавата, сталі вылучацца інтэлектуальныя асяродкі з выразнымі нацыянальнымі арыенцірамі, больш ці менш далёкасяжнымі амбіцыямі і ў той або іншай ступені сфармуляванымі праграмамі. Многія ўсведамлялі, што найпершай задачай ёсць пастуляванне культурнай адрознасці, інакшасці беларусаў (у тым ліку і сцвержанне самастойнасці літаратурнай традыцыі), – а там, як карта ляжа.

⁴ А. Луцкевіч, *Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва*, Мінск 2006, с. 61.

⁵ З. Жылуновіч, *Беларуская літэратура: нарысы і агляды*, [у:] *Курс белоруссо-ведения: лекции, читанные в Белорусском народном университете в Москве летом 1918 года*, Москва, 1918–1920, с. 262.

Менавіта гэтакія інтэлектуальныя асяродкі можна назваць першымі “канонастваральнымі інстытуцыямі”. Абодва словы тут бяруцца ў двукоссе, бо, з аднаго боку, чыннасць гэтых арганізацый не абмяжоўвалася выключна канструяваннем літаратурнага канона, а з другога – тэрмін “інстытуцыя” мае на ўвазе больш спрыяльныя ўмовы (істотнейшую ступень упарадкаванасці і нават фармалізацыі, шырэішае поле для беспакараных манеўраў і інш.), чым тыя, у якія былі пастаўленыя беларускія суполкі на пачатку ХХ стагоддзя.

У гэты перыяд, ва ўмовах адсутнасці ўласнай дзяржаўнасці і ўпарадкаванай сістэмы нацыянальнай адукацыі, галоўнай канонастваральнай “інстанцыяй” стаўся беларускі друк. Найвялікшая роля тут належала выдавецкай суполцы “Загляне сонца і ў наша ваконца” і газеце “Наша Ніва”.

Праграма працы выдавецтва “Загляне сонца...” была крыштальна лагічнай і прадуманай. Як вядома, суполка пачала сваю дзейнасць з выпуску падручнікаў: “Беларускага лемантара, або Першай навукі чытання” і складзенага Цёткай “Першага чытання для дзетак беларусаў”. Абедзве кнігі выйшлі ў 1906 годзе асобнымі выданнямі лацінкай і кірыліцай. А ўжо ў наступным годзе суполка распачала адмысловы выдавецкі праект “Беларускія песняры”, які мусіў выконваць другую па значнасці пасля элементарнага навучання чытання функцыю. Засвоіўшы літары роднай мовы, шырокая аўдыторыя павінна была авалодаць і класічнымі тэкстамі роднай літаратуры ХІХ стагоддзя – творами, якія ўжо прайшлі праверку часам, хай сабе пакуль зусім непрацяглым, і маглі ўвасабляць сабою Нацыянальную Традыцыю. У серыі “Беларускія песняры” былі выпушчаны два зборнікі Ф. Багушэвіча: “Дудка беларуская” (1907, перавыдадзена ў 1914) і “Смык беларускі” (1908), – і чатыры кнігі В. Дуніна-Марцінкевіча: пераклад дзвюх першых “быліц” паэмы Адама Міцкевіча “Пан Тадэвуш” (1907, на вокладцы – 1908), “Гапон” (1907, на вокладцы – 1908), “Вечарніцы” (1909) і “Шчароўскія дажынкi. Купала” (1910).

Кнігі В. Дуніна-Марцінкевіча, выдадзеныя ў серыі “Беларускія песняры”, я ўжо падрабязна аналізавала ў шэрагу публікацый⁶. А ў дадзенай працы трэба больш пільна прыгледзецца да артыку-

---

⁶ Гл., напр.: Л. Кісялёва, *Гісторыя чытання: новыя падыходы*, Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта 2009, вып. 10, с. 51–69; Л. Кісялёва, *Міждысцыплінарныя аспекты даследавання рэцэпцыі літаратурнага тэксту*, [у:] *Міждысцыплінарныя даследаванні актуальных праблем тэорыі літаратуры*, Мінск 2011, с. 245–300.

ла В. Тройцы (псеўданім В. Іваноўскага) “Вінцук Дунін-Марцінкевіч і яго жыццё” – гэты тэкст быў апублікаваны ў якасці прадмовы да кнігі “Шчароўскія дажынкi. Купала”, выпушчанай у згаданай серыі. Артыкул варты ўвагі, бо гэта была, бадай, першая публікацыя, з якой самая шырокая, дэмакратычная аўдыторыя магла атрымаць звесткі пра пісьменніка, што меўся стаць усенародна прызнаным класікам. Такім чынам, трэба прызнаць, што В. Іваноўскі адным з першых спрычыніўся да канструявання актуальнага міфа пра В. Дуніна-Марцінкевіча – стварэння такога іміджу, які быў абсалютна неабходны для надання гэтаму літаратару кананічнага статусу.

Адной з найважнейшых працэдур кананізацыі таго ці іншага пісьменніка з’яўляецца фармаванне яго кананічнага вобраза (можна нават сказаць – “абразá”). Жывы (часцей за ўсё на момант кананізацыі ўжо не ў літаральным сэнсе) чалавек мусіць быць ператвораны ў больш-менш уцямноую, агульнаразумелую формулу, схему. Зазвычай яна можа ўключыць “ярлык” (напрыклад, “пісьменнік-дэмакрат”, “пісьменнік-дысідэнт”, “бацька” або “пачынальнік” таго ці іншага, альбо, наадварот, таго ці іншага “разбуральнік” або “парушальнік” і г. д.), часам да гэтага дадаюцца два-тры найбольш эфектныя, запамінальныя факты з біяграфіі (цікава адсочваць, як у розных сацыякультурных кантэкстах тут перастаўляюцца акцэнтны і на першы план выходзяць то гераічныя, рамантычныя, то пікантныя, нават скандальныя акалічнасці жыцця і смерці пэўных літаратараў, якую прастору для разнастайных, часам палярных, інтэрпрэтацый даюць адны і тыя ж падзеі).

Фармуючы імідж В. Дуніна-Марцінкевіча, В. Іваноўскі ў згаданым артыкуле-прадмове намацаў гэтакія стратэгіі канструявання вобраза “народнага песняра”, якія актыўна эксплуатаваліся і ў многіх пазнейшых публікацыях іншых даследчыкаў і папулярызатараў. Аналізуючы гэты артыкул, мы мусім усведамляць, што перад аўтарам стаяла надзвычай складаная задача. Кнігі серыі “Беларускія песняры” былі адрасаваны вельмі неаднароднай аўдыторыі: адначасова і простаму, маладасведчанаму, маласпрактыкаванаму чытачу, і падрыхтаванай, больш ці менш адукаванай публіцы (нагадаю, што гэтыя кнігі нават выпускаліся ў дзвюх паліграфічных версіях: “эканом-клас” для першага сегмента пакупнікоў і палешчанае выданне-“люкс” – для другога). Таму няма чаго здзіўляцца, што тэкст В. Іваноўскага стылістычна вельмі неаднастайны. Месцамі артыкул напісаны ў праставатай манеры, разлічанай на “нізавую” аўдыторыю. Гэтак выкладаецца, напрыклад, біяграфія В. Дуніна-Марцінкевіча: (...) *Аднак не спанараўна*

была яму гэта навучка, ён кіннуў яе і вярнуўся ў край родны, у Меншчыну. Вярнуўшыся з Пецярбурга, Марцінкевіч пасядзеў у хаці і ў гаду 1827-ым паступіў на службу пры менскім каталіцкім кансысторы⁷. Месцамі ж аўтар схіляецца да “акадэмічнага фармату”, напрыклад, калі пералічвае творы В. Дуніна-Марцінкевіча – строга, сухавата, са спасылкамі на крыніцы.

У цэлым акцэнты ў артыкуле расстаўлены наступным чынам. Хаця В. Дуніну-Марцінкевічу вельмі не пашанцавала з сацыяльным паходжаннем, але *вырас ён не панскім-шляхоцкім сынкам, а сынам усей зямлі роднай*⁸. Ён дужа любіў народ, і таму то ўсе думкі аб лепшай долі краю лётаюць, трапечуцца каля паляпшэння долі беларуса-мужыка⁹. Дамагчыся гэткага паляпшэння можна двума спосабамі: альбо паўплываць на паноў, даказаўшы ім, што і мужык – чалавек і заслугоўвае жыцця не скаціннага между ядою, работаю і спаннем¹⁰, – альбо паўздзейнічаць на саміх мужыкоў, даўшы ім асвету. З гэтых двух дарог пясняр не збіваецца ўсё сваё працавітае жыццё¹¹. За ўсё гэта народ наўзаем любіў свайго песняра. Зусім не выпадкова В. Іваноўскі акцэнтует увагу на сцэне пахавання В. Дуніна-Марцінкевіча: *Заняслі яго суседзі-мужыкі на могількі пры капліцы ў Тупальшчыні. Не часта так па бацьку плачуць дзеці, як плакалі па ім суседзі*¹². А калі ўжо мужыкі-сучаснікі так любілі В. Дуніна-Марцінкевіча, то і пазнейшым пакаленням мужыкоў няма прычыны цурацца. І напрыканцы свайго артыкула В. Іваноўскі нават прызнаецца пісьменніку ў любові ад імя ўсяго народа, перайшоўшы амаль на вершаваную прозу: *Сьпі жэ спакойна, наш пясняру, сьпі і ведай, што Твая праца не прапала дарма, што будзіцца народ, што ты так гарачо любіў, будзіцца і не забудзецца ўжо ніколі аб сабе і аб Табе*¹³.

Варта звярнуць увагу і на тое, што ў сваім артыкуле В. Іваноўскі прыводзіць поўны тэкст верша “Вясна гола перапала”. У той (і ў крыху пазнейшы) час многія былі схільныя прыпісваць гэты твор менавіта В. Дуніну-Марцінкевічу – і верш бліскуча кампенсаваў занадта відавочны недахоп у спадчыне народнага песняра ўцямнага, выразна

⁷ W. Trojsa, *Wincuk Dunin-Marcinkiewiç i jaho żyćcio*, [w:] W. Dunin-Marcinkiewicz, *Ščerouškije dažynki; Kupatla: apowieści*, Pieciarburgh 1910, s. 3.

⁸ Тамсама, с. 6.

⁹ Тамсама.

¹⁰ Тамсама, с. 7.

¹¹ Тамсама, с. 6.

¹² Тамсама.

¹³ Тамсама, с. 11.

артыкуляванага антыпрыгонніцкага выказвання¹⁴. У сваім артыкуле В. Іваноўскі ў двух словах тлумачыў чытачу, што азначае гэты верш і як яго трэба інтэрпрэтаваць: *Аднак усё гэта (усё, што пісьменнік рабіў дзеля народнай асветы. – Л. К.) не здаволіла Марцінкевіча; ён разумеў, што ўсяго гэтага мала, каб направіць долю мужыка. Лякарства на нядолю, на бяду ён відзеў адно: свабоду, скасаванне паншчыны¹⁵; З гэтых вершаў відаць, як наш пясняр зжыўся з простым народам. Рысуючы нам простымі словамі хапаючы за сэрца абраз, ён рысаваў яго не так, як відзела яго разумнае вока, а так, як відзела вока цёмнага мужыка, загнанага, забітага, каторы ў свабодзі бачыў сама найперш канец здзеку і магчымасць гуляць да волі¹⁶.*

Такім чынам, суполка “Загляне сонца і ў наша ваконца” не толькі перавыдала, зрабіла шырока даступным шэраг тэкстаў В. Дунін-Марцінкевіча, але і апублікавала адзін з першых папулярных нарысаў яго жыцця і творчасці. Гэтым, аднак, унёсак суполкі ў кананізацыю пісьменніка не абмежаваўся. “Загляне сонца...” зрабіла яшчэ адну каласальна важную справу – пусціла ў шырокія масы партрэт В. Дуніна-Марцінкевіча. Гэта не дробязь: народ павінен ведаць сваіх класікаў не толькі па творах, але і па тварах. “Загляне сонца...” паклапацілася і пра гэта, выпусціўшы ў 1906 годзе серыю з трох паштовак (“паштовых пісулек”, як яны называліся ў тагачасных рэкламных абвестках) з партрэтамі беларускіх літаратараў XIX стагоддзя: Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча і Янкі Лучыны¹⁷.

¹⁴ Так раз-пораз здаралася з творамі няпэўнага, спрэчнага аўтарства – яны былі вымушаныя запаўняць некаторыя “прабелы” ў нацыянальным літаратурным каноне. Адзін з самых цікавых прыкладаў такога кшталту – верш “Заграі, заграі, хлопча малы”. На этапе свайго фармавання беларускі літаратурны канон меў патрэбу ў прыгожым міфе пра геніяльнага сялянскага хлопчыка, чый прыродны талент быў у зародку расціснуты, задушаны “крывавым рэжымам”. І на працягу доўгіх гадоў у тым, што шэдэўр беларускай лірыкі XIX стагоддзя быў створаны Паўлюком Багрымам, не прынята было сумнявацца. Некалькі ж дзесяцігоддзяў таму, у сувязі са зменаю ідэалагічнага клімату ў краіне, адбылося тое, што можна назваць апошнім па часе тэктанічным зрухам у нацыянальным каноне. Была легітымізавана канцэпцыя шматмоўнасці айчыннага пісьменства пэўных перыядаў; беларуская літаратура захацела быць не толькі (а можа, і не столькі) сялянскай, народнай, а і шляхецкай, высакароднай, і, адпаведна, у культурны канон хлынула плынь “навабранцаў”. Некаторыя ж ранейшыя “ідэалы”, наадварот, перасталі быць патрэбнымі канону. І менавіта тады сталіся магчымымі – і нават папулярнымі – дыскусіі пра аўтарства верша “Заграі, заграі, хлопча малы”.

¹⁵ В. Гроўса, *Wincuk Dunin-Marcinkiewicz...*, s. 9.

¹⁶ Тамсама, с. 10.

¹⁷ Тут, вядома, можа ўзнікнуць пытанне, чаму ж суполка не выдала ў серыі “Беларускія пясняры” кнігу апошняга з пералічаных аўтараў. Магчыма, галоўная прычы-

На ўсіх паштоўках пад партрэтам змяшчалася спіслая дадатковая інфармацыя: паведамлялася, што перад намі “пясняр Беларускі”, і пералічваліся яго асноўныя творы (на Лучынаўскай “паштовай піскульцы” быў яшчэ і надрукаваны поўны тэкст яго верша “Роднай старонцы”). Такім чынам, гэтыя паштоўкі былі дадатковым інструментам папулярызацыі класікаў.

Не менш важная ініцыятыва, якая спрыяла кананізацыі В. Дуніна-Марцінкевіча, належала іншай выдавецкай структуры – рэдакцыі “Нашай Нівы”. У 1910 годзе газета прысвяціла спецыяльны выпуск 25-м угодкам смерці пісьменніка. Натуральна, толькі самым буйным літаратурным фігурам, класікам аддаецца такая даніна, як усенароднае святкаванне іх “круглых дат”. І, выдаўшы адмысловы прысвечаны памяці В. Дуніна-Марцінкевіча нумар, “Наша Ніва” нібыта замацоўвала выключны, надзвычайны статус гэтага пісьменніка. Больш за тое, гэта, відаць, быў першы ў гісторыі беларускай культуры “літаратурны юбілей”¹⁸, што стаўся здабыткам, так бы мовіць, шырокай грамадскасці і быў адзначаны ў фармаце, які ўвасабляў максімальна магчымы ў тагачасных умовах размах. Час помнікаў, юбілейных манет і медалёў, паштовых марак і ўсяго іншага, чым можа адзначаць гадавіны сваіх класікаў нацыянальная дзяржава (калі яна ўжо ці яшчэ ёсць), пакуль не надышоў. Таму, як з належнай сціпласцю азначалася ў гэтым выпуску, *рэдакцыя “Нашай Нівы” у 25-летнюю гадаўшчыну сьмерці Марцінкевіча ахвяравала памяці яго тое, што ёй пад сілу: гэты нумэр*¹⁹.

Цікава, што жалобная гадавіна В. Дуніна-Марцінкевіча была “прызначана” нашаніўцамі на 1910 год. Прынятая на сённяшні дзень дата смерці пісьменніка – 17 снежня 1884 года. Вядома, што М. Доўнар-Запольскі, зазначыўшы ў 1889 годзе ў адным са сваіх артыкулаў,

---

на ў тым, што ў 1903 годзе “Вязанку” Я. Лучыны выпусціў “Круг беларускай народнай прасветы і культуры”. Пяцітысячны наклад гэтай кнігі на момант распрацоўкі серыі “Беларускія песняры” яшчэ не быў рэалізаваны. “Загляне сонца...” проста прыняла “Вязанку” на свой склад і прадавала разам з іншымі – сваімі і чужымі – выданнямі.

¹⁸ Зразумела, што дагэтуль не раз больш-менш усенародна адзначаліся юбілеі многіх пісьменнікаў, якіх мы сёння справядліва ўважаем за беларускіх. Гэтак жа зразумела, што рабілася гэта ў кантэксце іншай – не беларускай – нацыянальнай культуры. У выпадку ж з угодкамі смерці В. Дуніна-Марцінкевіча гаворка ідзе пра тое, што менавіта *беларуская грамада* ўпершыню ўшаноўвала выбітнага прадстаўніка сваёй *нацыянальнай літаратуры*.

¹⁹ У 25-летнюю гадаўшчыну сьмерці В. Дуніна-Марцінкевіча, “Наша Ніва” 1910, № 48, с. 2.

быццам В. Дунін-Марцінкевіч памёр у сакавіку 1885 года, спрычыніўся да пэўнай блытаніны. Аднак жа, напрыклад, суполка “Загляне сонца і ў наша ваконца” памылкі не дапусціла: і на паштоўцы стаіць 1884 год, і ў артыкуле В. Іваноўскага датаю смерці пісьменніка названа 17 снежня 1884 года. Чаму ж “Наша Ніва” аддала перавагу іншай даце? Г. Кісялёў каментываў гэтую сітуацыю наступным чынам: *Нашаніўцам карцела правесці першы літаратурны юбілей, але спаткаліся яны позна, калі сапраўдная 25-я гадавіна з дня смерці Дуніна-Марцінкевіча прайшла (яна прыпадала на снежань 1909 года)... У сваю чаргу юбілей, трэба думаць, прычыніўся да замацавання на нейкі час памылковай даты*²⁰.

Разгледзім матэрыялы гэтага юбілейнага выпуска “Нашай Нівы”. Ва ўступным, ананімным, артыкуле “У 25-летнюю гадаўшчыну сьмерці В. Дунін-Марцінкевіча” чытачу тлумачылася (бо для яго, паўтаруся, гэта была справа зусім новая, нязвыклая), што гэта ўвогуле за прыдумка – адзначаць падобныя даты:

Усе культурныя нацыі вельмі шануюць памяць найбольш заслужоных сыноў сваіх і ў гадаўшчыны іх ураджэння, сьмерці і т. п. успамінаюць іх заслугі. Такія нацыянальныя помнікі маюць вялікую вагу: асьвечваючы перэд народамі жыцьцё і працу лепшых грамадзян, яны паказваюць моц і сілу ўсяе нацыі, каторая такіх сыноў узгадала, развіваюць у народзе паважаньне сябе самога, будзяць нацыянальную сьведомасьць, а разам з гэтым заахвочваюць кожнага да працы для грамадзянства, даводзячы жывым прыкладам, што раней ці пазьней родны край ацэніць тую працу павэдлуг справядлівасьці²¹.

Цяпер, калі чытач ужо ўцяміў, што такое *нацыянальныя помнікі*, ён мусіў яшчэ даведацца, што такое В. Дунін-Марцінкевіч. Невядомы аўтар уступнага артыкула паведамляў, што гэты пісьменнік – *бацька беларускай літаратуры* і што ён *заклаў фундамент, на каторым апіраецца і ўся цяперашняя беларуская літэратура*²².

Наступны – самы вялікі – матэрыял нумара – грунтоўны нарыс Р. Зямкевіча “Вінцук Дунін-Марцінкевіч, яго жыцьцё і літаратурнае значэньне”. Гэты тэкст не задужа папулярызатарскі, хутчэй, разлічаны на больш-менш “прасунутую” частку аўдыторыі “Нашай Нівы” (прынамсі, здатную ператравіць вялікую колькасць дат, прозвішчаў,

²⁰ Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча*, Мінск 1988, с. 116.

²¹ *У 25-летнюю гадаўшчыну...*, с. 1.

²² Тамсама, с. 2.

падрадкавых каментароў і г. д.). У адрозненне ад В. Іваноўскага, што імкнуўся сфармаваць прывабны і зразумелы для пэўнай катэгорыі чытачоў вобраз В. Дуніна-Марцінкевіча і адпаведна дзейнічаў найперш як міфатворца, Р. Зямкевіч выступае перадусім у сваёй улюбёнай і галоўнай ролі заўзятага калекцыянера: у згаданым артыкуле ён скрупулёзна збірае максімум даступных звестак пра пісьменніка і сістэматызуе іх. З гэтай даволі стройнай сістэмы выпадае толькі паэма “Тарас на Парнасе”, якую часам прыпісвалі В. Дуніну-Марцінкевічу і якая заўважна бянтэжыць Р. Зямкевіча. Ён ніяк не можа зразумець, нашто такі збольшага самавіты чалавек напісаў гэткую пусцяковіну. Адзінае апраўданне, якое Р. Зямкевіч знаходзіць гэтаму невытлумачальнаму факту, палягае ў наступным: *Як вядома, Марцінкевіч дужэ любіў жартаваць; нават на весць аб скасаванні прыгону ў вершыку “Wiesna hoład perepala”, напісаным дужэ сьмела і востра, канчае песьняр міленькім жартам:*

...Не раз скажэць пан с паноў:
 “Пане Хвёдар, пане Міна,
 Як-жэ васпан? ці здароў?”

Здаецца нам, што ў поэмі “Тарас на Парнасе” прэдставіў Марцінкевіч жартабліва ўступленьне беларускай літэратуры на Парнас (вылучана ў арыгінале. – Л. К.), дзе ўжо былі прыродныя браты беларусоў: палякі ды расейцы. Хіба толькі так аб’ясніць можна гэту поэму²³.

Следам за нарысам Р. Зямкевіча ў юбілейным нумары быў надрукаваны верш Я. Купалы “Памяці Вінцука Марцінкевіча” – відаць, адзін з першых у беларускай літаратуры ўзор гэткага кшталту прынагоднай паэзіі:

Нябошчык Вінцук Марцінкевіч
 Ня сперпіў такой нашай мукі, –
 Паслухаўшы сэрца, бярэ ён
 Дуду беларускую ў рукі...²⁴

І завяршаюць гэты нумар “Нашай Нівы” два матэрыялы, якія здаюцца крыху занадта “амбівалентнымі”, нібыта не зусім “юбілейнымі”.

²³ Р. Зямкевіч, *Вінцук Дунін-Марцінкевіч, яго жыцьцё і літэратурнае значэньне*, “Наша Ніва” 1910, № 48, с. 8.

²⁴ Я. Купала, *Памяці Вінцука Марцінкевіча*, “Наша Ніва” 1910, № 48, с. 11.

У сваім артыкуле “Грамадзянскае становішча В. Дунін-Марцінкевіча” А. Бульба, вядома, аддае пісьменніку належнае па шэрагу пунктаў, але робіць гэта быццам бы не зусім ахвотна, са шматлікімі агаворкамі. Уражвае таксама вытлумачэнне пісьменніцкіх інтэнцый: *Марцінкевіч быў “пан с пана” і любіў “мужычкоў”, бо любіў спакой. Дзеля свайго спакою мусіў* (вылучана ў арыгінале. – Л. К.) *балакаць і дружыць з мужыкамі-беларусамі. Падружыўся і палюбіў сваіх*²⁵. І, нарэшце, у кантэксце нашай тэмы не магу не працытаваць развагі А. Бульбы пра тое, як маглі б пераразмеркавацца пазіцыі ў беларускім літаратурным каноне: *І Марцінкевіч малюе жыццё народу, робіць фотграфіі з натуры, праводзіць у творах сваіх думкі моралізатара (у цяперашніх часах такую працу вядзе заслужэны працоўнік на роднай ніве А. Ельскі)... Калі-б А. Ельскі аперэдзіў Фр. Богушэвіча, ён у нас заняў бы тое мейсцэ, якое займае Марцінкевіч, – значыць, першага будзіцеля грамадзянскай павіннасці*²⁶.

Апошні матэрыял нумара – досыць вядомы сёння артыкул Ядвігіна Ш. “В. Марцінкевіч у практычным жыцці”. Ядвігін Ш. у маленстве год займаўся ў люцынскай школьцы, адкрытай *пад стрэхой нашага песьняра: дачка яго вучыла невялічкую грамадку дзяцей*²⁷. Але, (...) *ані гісторыі Беларусі, ані нават беларускай мовы мы ня чулі...*, а сам В. Дунін-Марцінкевіч, маўляў, хіба часам з суседзямі-гасцямі перакідаўся парай беларускіх слоўцаў, ды і тое толькі дзеля жарту. Аднак, (...) *хоць ён першы сеяў зерняты, усходу каторых, бадай, не спадзеваўся сам, – але ў штодзённым сваім жыцці ня меў адвагі заявіць сябе шчырым беларусам, ня меў адвагі беларускую ідэю прытасаваць да жыцця і дзеля таго ня змог пацягнуць за сабой большага гуртка блізкіх сабе людзей, ня змог нават знайсці насьледнікоў свайго ідэі; і хоць справу беларускага адраджэння зачэпіў, але з мейсца яе не скрануў*²⁸.

Такім чынам, хоць вобраз, створаны супольнымі высілкамі аўтараў гэтага нумара “Нашай Нівы”, быў, можа, занадта неадназначны як для кананічнага, але ў цэлым для шырокай “раскруткі” В. Дуніна-Марцінкевіча тое была акцыя выключнай важнасці.

²⁵ А. Бульба, *Грамадзянскае становішчэ...*, с. 13.

²⁶ Тамсама, с. 13–14.

²⁷ Ядвігін Ш., *В. Марцінкевіч у практычным жыцці*, “Наша Ніва” 1910, № 48, с. 14.

²⁸ Тамсама, с. 15.

Наступны выбух цікавасці да В. Дуніна-Марцінкевіча прыпадае на 1918–1920-я гады. І зусім не выпадкова гэта супала з перыядам фармавання і станаўлення беларускай дзяржаўнасці. Сярод мноства неадкладных, пільных патрэб, якія цягне за сабою стварэнне новай дзяржавы, актуалізавалася і неабходнасць дэкларавання сваёй культурнай адрознасці і паўнаўладнасці – сцверджання самастойнага культурнага, у тым ліку літаратурнага, канона. Паўстала таксама і патрэба арганізаваць сістэму нацыянальнай адукацыі.

Узаемазалежнасць адукацыі і канона відавочная. З аднаго боку, асвета, перадусім школьная, – гэта надзвычай важны, калі не галоўны канал трансляцыі і сродак падтрымання, замацавання літаратурнага канона. Уяўленні пра літаратурную класіку, у тым ліку нацыянальную, для абсалютнай большасці людзей цалкам або пераважна абмяжоўваюцца школьнай праграмай (могуць быць вузейшымі за яе, але толькі для нешматлікай меншасці – шырэйшымі). Класічная, кананічная літаратура – сапраўды “недатыкальны запас”, і не толькі ў пераносным сэнсе: пасля атрымання атэстата сталасці да гэтай скарбніцы, за рэдкімі выключэннямі, ніхто не датыкаецца. Што ж тычыцца вышэйшай адукацыі (натуральна, гуманітарнай, і асабліва філалагічнай), то яна здатная не толькі служыць інструментам захавання канона, але і фармаваць і трансфармаваць яго.

Аднак, як канон не можа функцыянаваць без адукацыі, гэтак жа адукацыі жыццёва неабходны канон. Ніякая сістэмная, мэтанакіраваная асвета немажлівая без вельмі дакладна вызначанай іерархіі літаратурных аўтарытэтаў і каштоўнасцей.

Такім чынам, пачынаючы з 1918 г. праблема замацавання беларускага літаратурнага канона зноў востра паўстала на парадку дня – цяпер ужо і з практычнымі, звязанымі з развіццём нацыянальнай адукацыі, мэтамі. У гэты час выдавалася досыць багата навучальнай літаратуры: падручнікаў, хрэстаматый, курсаў лекцый і г. д., у якіх зафіксаваны тагачасны канон. Натуральна, належнае месца ў нацыянальным корпусе класікі заняў В. Дунін-Марцінкевіч – пісьменнік на той момант ужо “раскручаны”, у тым ліку намаганнямі “Нашай Нівы” і суполкі “Загляне сонца...”, пра што ішла гаворка вышэй. На жаль, у межах гэтага артыкула немагчыма разгледзець усе тагачасныя выданні, публікацыі, вартыя пільнай увагі ў кантэксце нашай тэмы (а гэта і “Дыяменты беларускага прыгожага пісьменства” Л. Леўша, і “Выпісы з беларускае літаратуры XIX і XX ст.” У. Дзяржынскага, і, вядома ж, “Гісторыя беларускае літаратуры” М. Гарэцкага, і шматлікія іншыя). Таму я толькі паспрабую паказаць на некалькіх прыкла-

дах, як па меры ўмацавання пазіцый В. Дуніна-Марцінкевіча ў нацыянальным каноне ў азначаны перыяд змянялася агульная ацэнка яго творчасці.

Адным з першых навучальных дапаможнікаў па беларускай літаратуры можна лічыць кнігу А. Луцкевіча “Нашы песняры: Літаратурна-сацыяльныя нарысы” (1918). Праўда, акцэнт у ёй рабіўся на найноўшым пісьменстве – на творчасці Я. Коласа, Я. Купалы, М. Багдановіча, Цёткі, Ц. Гартнага, К. Буйло, З. Бядулі, якім прысвячаліся асобныя раздзелы. Гісторыя ж беларускай літаратуры сіцсла выкладалася ў невялікім уступным артыкуле “Прадвеснікі Адраджэння”. З яго можна было даведацца, што (...) *усе творы папярэднікаў Марцінкевіча і яго самога па свайму характару вельмі далёкі ад новай беларускай ідэалёгіі: памянёныя аўтары стаяць над народамі, гэтыя – паны, каторыя пішуць дзеля навучання “простых” людзей*²⁹, і толькі Ф. Багушэвіч ...*першы ўнёс у беларускую літаратуру народны характар і гэтак заняў месца першага песняра Маладой Беларусі*³⁰.

Праўда, з цягам часу А. Луцкевіч падкарэктаваў свае ацэнкі. Напрыклад, ужо ў 1921 годзе ў артыкуле “Наш культурны стан” ён крыху перамясціў мяжу, ад якой можна весці адлік гісторыі “сапраўднай” беларускай літаратуры. Папярэднікі В. Дуніна-Марцінкевіча – Я. Баршчэўскі, Я Чачот, А. Рыпінскі – усё яшчэ апынаюцца за гэтую мяжою: (...) *лішне мала ў іх мастацкага элементу, каб яны заслугоўвалі на імя літаратуры*³¹. Затое (...) *ужо ад Дуніна-Марцінкевіча пачынаецца сапраўдная беларуская адраджэнская літаратура – літаратура, твораная сьвядомымі мастакамі*³². І надалей, у пазнейшых працах, А. Луцкевіч упэўнена зацвярджаў першынство В. Дуніна-Марцінкевіча.

Такая змена ацэнак не павінна здзіўляць. Пакуль канон не ўсталяваны ці яшчэ знаходзіцца толькі ў стадыі канструявання, мы маем справу з неўпарадкаваным награвашчваннем імёнаў і тэкстаў – хаосам, у якім можна арыентавацца хіба абапіраючыся на ўласныя густы і прыхільнасці. Калі ж канон пачынае набываць уцямныя абрысы і трываласць, – становіцца відавочнай рэальная “расстаноўка сіл” у літаратурным полі, пракрэсліваюцца лініі ўплываў і пераемнасці, і выразна прамалёўваецца гістарычная перспектыва. Ад гэтага моманту

²⁹ А. Луцкевіч, *Выбраныя творы...*, с. 61.

³⁰ Тамсама.

³¹ Тамсама, с. 94.

³² Тамсама.

індывідуальныя густы і прыхільнасці правамоцныя толькі ў дачыненні да творчасці пісьменнікаў-сучаснікаў – яшчэ не кананізаванай літаратурнай прасторы. Любое ж выкарыстанне індывідуальных густаў і прыхільнасцей у дачыненні да канона пачынае інтэрпрэтавацца як замах, скандальная правакацыя, спроба расхістаць падмурак – і выклікае рэакцыю, якая моцна залежыць ад культурнай “ліберальнасці” грамадства ў цэлым і асобных яго членаў у прыватнасці (не так даўно мы маглі чарговы раз у гэтым пераканацца падчас дыскусіі вакол “Гамбургскага рахунка” А. Бахарэвіча, якая нагадала яшчэ адно значэнне выраза “недатыкальны запас”: толькі паспрабуй даткнуцца).

Такую ж самую, як у А. Луцкевіча, “пераацэнку каштоўнасцей” мы можам назіраць у працах многіх з тых, хто ў перыяд 1918–1920-х гадоў спрычыняўся да фармавання беларускага літаратурнага канона, спрабаваў “упарадкаваць” гісторыю айчыннага пісьменства. Вядома, не абыходзіла падобная “рэвізія” і В. Дуніна-Марцінкевіча.

Напрыклад, З. Жылуновіч у 1918 годзе ў сваіх лекцыях у Беларускай Народнай Універсітэце ў Маскве, хоць і выказваўся пра В. Дуніна-Марцінкевіча ў цэлым вельмі пашанотна, але ўласна мастацкую вартасць твораў *першага трубніка беларускага пісьменства* ставіў пад сумненне. Гэта відавочна выяўляецца і ў прыведзенай на пачатку майго артыкула цытаце з тых лекцыяў, і ў заўвагах кшталту: *Мова яго таксама цяжкая ад паланізмаў – і ўсё наагул робіць верш яго няадмысловым*³³. Гэтыя сцверджанні не падмацоўваюцца вытрымкамі з тэкстаў, З. Жылуновіч прыводзіць толькі досыць вялікі ўрываек з верша “Вясна гола перапала” і абвясчае, што *блізка у гэтым напрамку пастроены усе творы В. Дунін-Марцінкевіча*³⁴ (хоць, мне здаецца, не можа не разумець, што гэта не зусім так).

Ужо ў 1924 годзе ў раздзеле, напісаным З. Жылуновічам для калектыўнай працы “Беларусь: Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху”, якая была выдадзена пад грыфам Цэнтральнага выканаўчага камітэта БССР, ранейшыя ацэнкі пераглядаюцца: *Мова твораў В. Дунін-Марцінкевіча ў большасці добрая. Тэхніка вершаў – многа багатшая, ніж у яго папярэднікаў*³⁵. Затое ідэйная скіраванасць спадчыны В. Дуніна-Марцінкевіча цяпер ацэньваецца

³³ З. Жылуновіч, *Беларуская літэратура...*, с. 262.

³⁴ Тамсама, с. 263.

³⁵ З. Жылуновіч, *Беларускае пісьменства: гістарычна-крытычны нарыс*, [у:] *Беларусь: Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху*, Менск 1924, с. 291.

больш прыдзірліва. У адрозненне ад лекцый 1918 года, дзе фармуецца ідылічны вобраз летуценна закаханага ў “народ-горацешац” песняра, у матэрыяле 1924 года пісьменнік становіцца істотна менш адназначнай фігурай:

Бяручы пад увагу, што радня яго таксама была духоўнага роду, В. Дунін-Марцінкевіч увесь час адчуваў на сабе духоўна-хрысціянскі ўплыў, які выяўна адбіўся на яго падыходзе да простага народу. Некаторая зацікаўленасць ідэямі 40 гадоў, багатых рэвалюцыйнымі падзеямі ў Заходняй Эўропе (...) усё ж патроху нахіляе Марцінкевіча к народніцтву, аднак шляхетнае мяшчанства ўпарта прытрымоўвае поэту ў рамках “гжэшнасці” (...) І толькі ў адным вершы Марцінкевіч цымяна нешта добрае бачыць у тым, калі “мужык будзец не скацінай”³⁶.

Як можна здагадацца, далей у артыкуле змешчаны поўны тэкст верша “Вясна гола перапала”.

І ў пазнейшым нарысе, апублікаваным у 1928 годзе, З. Жылуновіч у асноўным прытрымліваецца гэткай жа мадэлі. Робіцца спроба “падвярстаць” В. Дуніна-Марцінкевіча да “рэвалюцыйных падзей” – гэтым разам даволі арыгінальная: *Гэту цікавасць пісьменьніка (да народнага жыцця. – Л. К.) падвострывае ў значнай меры ўдзел беларускага сялянства ў польскім паўстанні 1863 году пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага*³⁷. І тут жа канстатуецца “ідэйная непаўнавартаснасць” твораў літаратара: *“Аднак соцыяльныя моманты, унесеныя апошнім (К. Каліноўскім. – Л. К.) у змаганьне сялян супроць расійскага самаўладства і польскага панства, мала кратаюць В. Дунін-Марцінкевіча. У яго багатай літаратурнай спадчыне (...) можна мала знайсці падкрэсліваньня клясавых суадносін між сялянствам і панамі і, тым болей, між рамеснікамі і іх гаспадарамі*³⁸. Тым не менш значэнне творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча ў цэлым ацэньваецца надзвычай высока.

Як бачым, і ў працах З. Жылуновіча мы можам назіраць пэўную перастаноўку акцэнтаў на розных этапах кананізацыі В. Дуніна-Марцінкевіча.

Такім чынам, мы прасачылі, як цягам першых дзесяцігоддзяў ХХ стагоддзя пазіцыі В. Дуніна-Марцінкевіча ў нацыянальным літа-

³⁶ Тамсама, с. 290.

³⁷ З. Жылуновіч, *Этапы разьвіцця беларускае літаратуры*, [у:] *Узгоркі і нізіны: крытычныя нарысы*, Менск 1928, с. 11.

³⁸ Тамсама.

ратурным каноне паступова ўмацоўваліся і як у сувязі з гэтым змянялася агульная ацэнка яго асобы і творчасці. Як мы маглі пераканацца, у цэлым кананічны вобраз В. Дуніна-Марцінкевіча ў гэты перыяд канструяваўся пераважна паводле формулы “хоць... але”: хоць сацыяльная прыналежнасць пісьменніка небездакорная, але яму, маўляў, удалося тымі ці іншымі спосабамі, у той ці іншай ступені “здэмакратызавацца”, скараціць прыкрую дыстанцыю паміж сабой і працоўнымі масамі сялян-беларусаў і такім пакручастым шляхам зрабіць той ці іншы ўнёсак у нацыянальную культуру. У межах рэалізацыі гэтай схемы, вядома ж, дапускаліся варыяцыі.

STRESZCZENIE

„KANONIZACJA” WINCENTEGO DUNIN-MARCINKIEWICZA: ETAPY POCZĄTKOWE

Korzystając z przykładu Wincentego Dunin-Marcinkiewicza w artykule przedstawiono kilka uniwersalnych mechanizmów kanonizacji twórcy, jak również strategię konstrukcji literackiego kanonu narodowego. Autor pokazuje, jak w pierwszym dziesięcioleciu XX w. stopniowo umacniała się pozycja W. Dunin-Marcinkiewicza w białoruskim kanonie i jak w związku z tym zmieniała się ogólna ocena jego osoby i twórczości.

Słowa kluczowe: kanon literacki, klasyka, mechanizmy kanonizacji.

SUMMARY

“CANONIZATION” OF VINCENT DUNIN-MARTSINKEVICH: INITIAL STEPS

Analyzing the example of Dunin-Martsinkevich the article considers some general mechanisms of the writer’s canonization as well as the strategies of the construction of national literary canon. The author demonstrates how during the first decade of the 20th century the position of V. Dunin-Martsinkevich was gradually strengthened in Belarusian canon and how general estimation of his personality and his creative work changed.

Key words: literary canon, classics, mechanisms of canonization.